

**Çimento Sektöründe Özelleştirmelerin İşletme Performansına Etkileri
(Türkiye Uygulaması)**

Uğur Karakaya¹

Özet

Bu çalışmada Türkiye’de, çimento sektöründe özelleştirmelerle ortaya çıkan performans değişimi, biri statik diğeri dinamik olmak üzere iki ayrı yöntemle analiz edilmiş, işletme performansı özelleştirme öncesi, özelleştirme yılı ve özelleştirme sonrası olmak üzere üç ayrı dönem haline incelenmiştir. Bu amaçla 23 çimento şirketi seçilerek bunların özelleştirilme sürecinde değişen kârlılıkları araştırılmıştır. Kârlılık ortalamalarını dönemlere göre karşılaştıran statik analizde işletmelerin çoğunda özelleştirme sonrası döneme ait kârlılığın, özelleştirme öncesi döneme göre arttığı tespit edilmiştir.

Dinamik analiz, özelleştirmenin kârlılığa etkisine ilişkin daha detaylı sonuçların ortaya çıkmasını sağlamış, özelleştirmeyle birlikte oluşan eşik etkisiyle, istatistiksel olarak anlamlı bulunan 16 şirketten 10’unda kârlılık artışı tespit edilmiştir. Ancak, özelleştirme sonrası dönemde bu şirketlerden 9’unda kârlılık istikrarını kaybederek düşme eğilimi göstermiştir. Kârlılıktaki bu düşüşe rağmen kârlılık oranları özelleştirme öncesi döneme ait seviyelere gerilememiş, bu seviyelerin bir hayli üzerinde kalmıştır.

Özelleştirmeyle birlikte artan kârlılık daha sonraki süreçte birtakım başka faktörlere bağlı olarak azalma eğilimi gösterebilmektedir. Nitekim, kârlılığı etkileyen tek faktör mülkiyet değişimi olmayıp, işletmelerin özelleştirmeye hazırlanma sürecinde yapılanların yeterliliği; özelleştirme sonrasında işletmenin yönetim ve organizasyon yapısı, mevcut iktisadi konjonktür, krizler vb. faktörler işletme kârlılığını etkileyebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Performans, Verimlilik, Etkinlik, Özelleştirme sonrası kârlılık, Kamu ve özel sektör işletmeleri

**The Effects of Privatization on Company Performance in Cement Sector
(Turkish Sample)**

Abstract

In this study, performance change caused by privatization in cement industry was analyzed using two different methods; one static and the other dynamic, and company performance was investigated in three different periods as pre-privatization,

¹ Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ugurkarakaya@hotmail.com

privatization year and post-privatization. 23 cement companies were chosen and their changing profitability during the privatization period was studied. As a result of the static analysis which compares profitability means of the periods, it was found that in most of the companies profitability increased in post-privatization period when compared to that of pre-privatization period.

Dynamic analysis provided more detailed results about the effects of privatization on profitability, and with the threshold effect caused by privatization, profitability increase was found in 10 companies out of 16 that were found to be statistically meaningful. However, in post-privatization period profitability in 9 of these companies lost its stability and showed a decrease. Despite the decrease in the profitability, the profitability rates did not go back to pre-privatization levels but remained quite above these levels.

Profitability that increased with the privatization can show a decrease depending on some other factors in later periods. Thus, property change is not the only factor that affects profitability; whether it is enough or not what the companies did in privatization preparation period, the administration and organization structure of the company after the privatization, present economic conjuncture, crisis etc. can also affect the profitability of a company.

Key Words: Performance, Productivity, Efficiency, Post privatization profitability, Public and private companies

GİRİŞ

1980’li yıllarda küreselleşmeyle birlikte neoliberal görüş ve politikaların giderek popüler hale gelmesi, bu doğrultuda kamu kuruluşlarının yeniden yapılandırılması, devletin ekonomideki yetki ve müdahalelerinin azaltılması vb. düşüncelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan özelleştirme 1980’li yıllarda birçok ülkede sistemli olarak uygulama alanı bulmuş, önemli ve güncel bir konu haline gelmiştir.

Özelleştirmeler hemen her sektörü etkilemiş, özelleştirmelerden önemli ölçüde etkilenen sektörlerden birisi de çimento sektörü olmuştur. Ekonomik yapı içinde doğrudan ya da dolaylı birçok sektörle ilişki içinde olması, ulaşım, enerji, giyim, gıda vb. birçok sektörü etkilemesi çimentoya, inşaat sektöründe henüz alternatifi bulunmayan, önemli ve vazgeçilemez bir ürün olma özelliği kazandırmıştır.

Türkiye’de çimento sektöründe ilk özelleştirme uygulaması, 1989 yılında ÇİTOSAN’a bağlı birer ortaklık olarak faaliyet gösteren 5 çimento

fabrikasının Ciment Francais firmasına blok satışıyla başlamıştır. Çimento sektöründe yatırımın kârlı olması ve özelleştirme kapsamına alınan fabrikaların satış bedellerinin makul düzeyde belirlenmesi uygulamaları hızlandırmıştır. 1988’de devlete ait imento fabrikalarının sayısı 24 iken, bu fabrikaların 1989’da 5’i, 1992’de 7’si özelleştirilmiştir. Geri kalan 12 fabrikanın mülkiyeti ise 1998 yılında özel sektöre devredilmiştir. Özelleştirme uygulamalarına, 1999 yılında tüm fabrikaların özelleştirilmesi ve ÇİTOSAN’ın Ticaret Sicili’nden tüzel kişiliğinin silinmesiyle son verilmiş ve devlet bu alandaki işletmecilikten tamamen çekilmiştir (Saygılı ř., Taymaz E., 1996).

Bu alışmada, Türkiye’de imento sektöründe faaliyet gösteren KİT’lerin özelleştirilmeleriyle değişen performanslarının incelenmesi amaçlanmış; özelleştirme sonrasındaki performansları ile önceki durumları biri statik diğeri dinamik olmak üzere iki farklı yöntemle karşılaştırılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak özelleştirmeyle değişen işletme performansını konu alan, daha önce yapılmış araştırmaların bir özeti sunulmuş, sonra kullanılacak ekonometrik model ve yöntem tanıtılarak imento sektöründe faaliyet gösteren işletmelerden seçilen örneklere ait veriler analiz edilmiştir. Son olarak da araştırmanın genel bulguları özetlenerek ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiştir.

Çimento sektörünün imalat sanayi içinde önemli bir yere sahip olması, özelleştirmelerin ilk ve ağırlıklı olarak bu sektörde gerçekleşmesi, karşılaştırma ve değerlendirme yapılmasını sağlayacak verilerin mevcut ve kolay ulaşılabilir olması vb. nedenler araştırma için bu sektörün seçilmesinde önemli rol oynamıştır.

1. Kamu ve Özel Sektörde İşletme Performansını Karşılaştıran alışmalar

Literatürde mülkiyet biçimi ve özelleştirmenin ekinlik ve verimlilik üzerindeki etkilerini inceleyen çok sayıda araştırma yapılmıştır. Kamu ve özel sektör işletmelerinin performanslarının karşılaştırıldığı bu çalışmalarda iki farklı yöntemin izlendiği göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisinde, özel sektöre devredilen işletmelerin birtakım performans göstergeleriyle özelleştirme öncesi ve sonrasındaki verimliliklerinin ölçülerek özelleştirmenin etkinlik ve verimlilikte bir artışa neden olup olmadığı sorgulanmaktadır. İkinci yöntemde ise, aynı sektörde faaliyet gösteren bir grup kamu sektörü işletmesiyle, özel sektörde faaliyet gösteren diğer bir grup işletmenin performansı karşılaştırılmaktadır (Bozec R., 2004). Bu çalışmada işletmelerin özelleştirme öncesi ve sonrası performanslarını karşılaştıran birinci yöntem izlendiğinden,

çalışmanın bu bölümünde bu yöntemeye dayalı olarak yapılan çalışmalar üzerinde durulacaktır.

Özelleştirme sonrası işletme performansının incelenmesinde kullanılan en basit yöntem, halka arz edilerek özelleştirilen çok sayıda işletmenin, istatistik bilimindeki ortalama ve medyan hesaplarıyla finansal ve operasyonel performanslarındaki değişimin çeşitli açılardan ölçülmesidir. Bu tür bir çalışmanın ilk örneği Megginson, Nash ve Van Randerborg tarafından 1994 yılında yayınlanmış, çalışma MNR yöntemi olarak anılmış, o tarihten sonra MNR yöntemini temel alan ve bu çalışmanın farklı varyasyonlarını içeren birçok çalışma yapılmıştır (Megginson vd., 1994).

MNR yönteminin kullanıldığı çalışmada 6'sı gelişmekte olan 12'si sanayileşmiş toplam 18 ülkede, 32 farklı endüstriden, 1961-1990 yılları arasında halka arz edilerek kısmen veya tamamen özelleştirilmiş 61 şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası finansal ve operasyonel performansları karşılaştırılmıştır. Çalışmada net kârdan hareketle verimliliği ve üretkenliği ölçen performans göstergeleri kullanılmıştır. Her firmanın performansı özelleştirme öncesi üç ve sonrası üç, özelleştirme yılı da bir olmak üzere, toplam yedi yıllık bir süre için ölçülmüştür (Jerome A., 2008).

Araştırmacılar özelleştirme sonrasında firmaların kârlılık, gerçekleşen satışlar, yatırım harcamaları ve verimliliklerinin arttığını, borçlarının da azaldığını gözlemlemişlerdir. Ayrıca firmaların borç seviyesinin düştüğünü ve daha fazla kâr payı dağıttıklarını tespit etmişlerdir. Beklentilerin aksine, özelleştirme sonrasında incelenen firmaların % 64'ünde istihdamın arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bununa birlikte araştırmacılar, gelişmekte olan ülkelerdeki firmalarla yapılacak benzer bir çalışmada, elde edilecek sonuçların farklılaşabileceğini vurgulamış, ulaştıkları sonuçların genellenmesinden kaçınılmasını istemişlerdir (Yaya H., S., 2005).

MNR yöntemine benzer bir yöntemin izlendiği bir diğer araştırma da Boubakri ve Cosset tarafından 1998'de yapılmıştır. Boubakri ve Cosset 1980-1992 yılları arasında özelleştirilen 21 gelişmekte olan ülkenin 32 endüstrisinden 79 şirketin finansal ve operasyonel performansını incelemişlerdir. Çalışmalarında, çıktıda etkinlik, kârlılık, sermaye, yatırım harcaması ve kâr payı ödemelerinde önemli artışlar ve borçluluk (kaldıraç) oranında önemli düşüşler tespit etmişlerdir. Bir önceki çalışmaya ait istihdam artışı ile ilgili sonuçlar bu

çalışmada da benzerlik göstermiş, yazarlar özelleştirme sonrasında toplam istihdamın arttığı tespitini yapmışlardır (Boubakri N., Cosset J., 1998).

Diğer yandan, Dewenter ve Malatesta 2001’de yayınladıkları araştırmalarında 1981-1994 yılları arasında özelleştirilen 63 farklı firma üzerinde çalışmışlardır. Yazarlar çalışmalarında, satışların getiri oranından (Net kâr /Satışlar) hareketle hesapladıkları kârlılıkta önemli bir artış tespit etmişlerdir. Bunların ötesinde, söz konusu çalışmada vurgulanan en önemli noktalardan birisi, özel sektöre ait işletmelerin kamu işletmelerine göre daha verimli ve kârlı olduğu iddiasıdır (Dewenter K. L, Malatesta P.H., 1997).

Bu konuda 1999’da yayınlanan bir başka çalışma D’Souza ve Megginson tarafından kaleme alınmıştır. Araştırmacılar, 28 farklı ülkede (15’i sanayileşmiş 13’ü sanayileşmemiş) 1990-1996 yılları arasında halka arz yöntemiyle kısmen veya tamamen özelleştirilen 85 firmanın özelleştirme öncesi ve sonrası finansal ve operasyonel performansını karşılaştırmışlardır. Yazarlar, özelleştirme sonrasında kârlılık, satışlar, teknik etkinlik ve kâr payı ödemelerinde artış, kaldıraç oranında azalış tespit etmişlerdir. Toplam istihdamın düştüğünü, ancak bu durumun istatistiksel olarak anlamlı çıkmadığını vurgulamışlardır.

Çalışma bütünüyle değerlendirildiğinde mülkiyet yapısındaki değişimin firma performansına etkisinde anlamlı bir sonucun ortaya çıkmadığı söylenebilir. Özellikle rekabetçi olmayan sektörlerde kamunun yönetimi devretmesi ya da devretmemesi durumlarında performansın değiştiğine ilişkin anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Çalışmada ayrıca, sanayileşmiş ülkelere özelleştirme sonrasındaki istihdam azalışının sanayileşmemiş ülkelere göre daha fazla olduğu tespiti yapılmıştır (D’souza J., Megginson W. L., 1999).

Söz konusu çalışmalar göz önüne alındığında özelleştirmenin finansal ve operasyonel performansta artış sağladığı, buna karşın istihdamda belirgin kayıplara yol açmadığı söylenebilir.

Özelleştirmelerin verimlilik üzerine etkilerinin incelendiği bir diğer araştırma J.David Brown ve Almos Telegdy tarafından yapılmıştır. 2004 yılında yayınlanan çalışmada Macaristan, Romanya, Rusya ve Ukrayna’da gerçekleştirilen özeleştirmelerden sonra şirketlerde verimliliğin; Romanya’da % 28, Macaristan’da % 22, Ukrayna’da % 3 arttığı, Rusya’da % 4 düştüğü tespit edilmiştir. Yabancılara yapılan satışların özelleştirme sonrası etkinlikte önemli bir rol (% 44) oynadığı da tespitler arasındadır (David J., Almos T., 2004).

Bozec vd. 1976-2001 yıllarını kapsayan 26 yıllık dönemde Kanada'da özelleştirme öncesinde yönetim ve organizasyon reformuna tabi tutulmuş 13 kamu şirketinin performansını incelemiş, özelleştirmelerin firmaların teknik etkinliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını ileri sürmüşlerdir. Performans göstergesi olarak kârlılığı kullanmak koşuluyla firma performansını olumlu etkileyebilecek tek faktörün firma amaçlarındaki değişim olduğu tespitini yapmışlardır (Bozec vd., 2006).

Bir diğer çalışma 2007 yılında Laura Cabeza García ve Silvia Gómez Ansón tarafından yapılmış, çalışmada İspanya'da 1985-2000 yılları arasında özelleştirilen 58 firmanın özelleştirme sonrası performansları araştırılmıştır. İlk özelleştirmelerin gerçekleştirildiği döneme ait incelemede şirketlerin % 50'sinden fazlasında kârlılığın, % 45'ten fazlasında etkinliğin arttığı görülmüştür. Ancak, incelenen dönemin bütününde şirketlerin üçer yıllık dönemsel kârlılık ortalaması baz alındığında kârlılık ve etkinlikte anlamlı bir artışın gerçekleşmediği saptanmıştır. Yazarlar özelleştirme sonrası performans değişimine etki edebilecek faktörleri de araştırmış; rekabetin bu süreçte önemli bir rol oynayacağı, etkinlik kazanımlarının rekabetçi piyasalarda gerçekleşebileceği tespitlerini yapmışlardır. Çalışmada ayrıca, performans etki edebilecek diğer faktörlerin (piyasaya yabancı yatırımcı girişi, özelleştirilen şirketin kamusal kontrol açısından tamamen serbest hale gelmesi, şirket ölçeği vd.) varlığına da vurgu yapılmıştır (García L.C., Ansón S. G., 2007).

Bir diğer araştırma Amerikan petrol şirketlerine ilişkin veriler kullanılarak 2008 yılında Christian Wolf ve Michael G. Pollitt tarafından yapılmıştır. Araştırmada halka arz edilerek özelleştirilen 28 petrol şirketinin, satışı gerçekleşen 60 hissesi veri olarak kullanılmış, elde edilen sonuçlar özelleştirmelerin işletme performansını anlamlı ve istikrarlı olarak iyileştirdiğini ortaya koymuştur. Araştırmaya göre, özelleştirmeleri izleyen 7 yıl içerisinde işletmelerdeki kârlılık % 36, toplam çıktı % 40, sermaye giderleri % 47 oranında artmış, istihdam % 35 oranında azalmıştır (Wolf C., Pollitt Michael G., 2008).

2009 yılında Saul Estrin vd. tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, eski Sovyetler Birliği'ne bağlı iken bağımsızlıklarını kazanmış, piyasa ekonomisine geçiş sürecini yaşayan ekonomilerde özelleştirmelerin firma performansı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Yabancılarla satılarak özelleştirilen kuruluşlarda özeleştirme sonrası performansın hızla arttığı tespit edilirken, yerli sermaye ile özelleşen şirketlerde performans anlamında fazla bir

şeyin değişmediği, bulguların kurumsal yapı ve izlenen politikalara bağlı olarak bölgeden bölgeye değiştiği vurgulanmıştır. Çin için yapılan analizde ise yerli sermaye ile özelleşen şirketlerde performans artışının sağlandığı belirtilmiştir (Estrin vd., 2009).

Özelleştirmenin firma performansına etkisi Türkiye’de de araştırmacıların ilgisini çekmiş, bu bağlamda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Halit Suiçmez ve şevket Yıldırım’ın yaptıkları çalışmada çimento sektöründe gerçekteşirilen özelleştirme uygulamaları sonucunda özelleştirme öncesi ve sonrası çimento fabrikalarında kârlılık ve verimlilik analizleri yapılmıştır. 5 çimento fabrikası için yapılan araştırmada Afyon, Ankara, Balıkesir, Söke ve Trakya çimento fabrikalarında özelleştirme sonrasında performansın (Gösterge olarak satış kârlılığı, özsermaye kârlılığı, aktif kârlılık, işgücü verimliliği, sermaye verimliliği kullanılmıştır.) genel olarak düştüğü tesbit edilmiştir(Suiçmez H., Yıldırım ř., 1993: 1).

Ökten ve Arın panel veri yöntemiyle 1983-1998 yılları arasında özelleştirilen 23 çimento şirketinde özelleştirmenin firma etkinliği ve üretim teknolojisi üzerindeki etkilerini araştırmışlar, özelleştirme sonrasında birim maliyetin ve fiyatın düştüğünü, emek verimliliği ve üretim düzeyinin önemli ölçüde arttığını tespit etmişlerdir. Özelleştirme sonrasında sermaye ve sermaye emek oranındaki artışla birlikte firmalarda sermaye yoğun teknolojiye geçişin hızlandığı da araştırmacıların tespitleri arasındadır (Arın K. P., Ökten Ç., 2003).

Çolak ve Kara tarafından yapılan bir diğer araştırmada özelleştirmeye konu olan KİT’lerden seçilmiş çimento endüstrisi örneğinden hareketle, kaynak kullanım etkinliği ölçülerek etkinlik skorları ile çalışma değerleri arasındaki etkileşimin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada, çimento endüstrilerine ilişkin birincil ve ikincil veri tabanı esas alınarak, etkinlik ölçme tekniklerinden ve çalışma değerleri analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, “KİT’lerin özelleştirme sonrasındaki mülkiyet değişimine bağlı olarak ortaya çıkan etkinlik değişimi, çalışma değerleri üzerinde etkilidir” şeklindeki temel hipotez doğrulanmıştır (Çolak M., Kara O., 2012).

Son 40 yıl içerisinde, özelleştirme ve mülkiyet biçiminin işletme performansını (verimlilik-etkinlik, kârlılık) belirleyen önemli bir belirleyici olduğu iddialarının sınanmasına yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları yukarıda, araştırmacılar, kullanılan yöntemler ve sonuçları itibarıyla kısaca özetlenmiştir.

İşletme performansının sayısal bir değerle ifadelendirilmesi için araştırmalarda performans göstergeleri kullanılmıştır. Bu araştırmanın hipotez, yöntem ve modelinin açıklanmasından önce performans kavramı ve kavramın içerdiği diğer unsurların kısaca üzerinde durulması uygun olacaktır.

2. Performans Kavramı ve Unsurları

“Bir görevi, amacı, taahhüt edileni başarmak, tamamlamak, ulaşılmak istenilen hedefe ulaşmak” (The Oxford Dictionary, 1978: 689) şeklinde tanımlanan performans kavramı, bir içi yapan bir bireyin, grubun ya da kurumun bunu yaparak hedeflediği şeyi ne kadar gerçekleştirdiğinin nitelik ve nicelik olarak ifadelendirilmesi anlamına gelmektedir (Falay, 2000). Bu çerçeve de kavram, amaçlı ve planlı bir faaliyet sonucunda elde edileni ifade etmektedir.

Performans çok çeşitli unsurların ya da boyutların bir araya gelmesinden oluşan bir kavram olup verimlilik, etkinlik, etkililik, ekonomiklik, kârlılık vb. kavramlarını da içermektedir.

Etkililik kavramı literatürde kaynakları en iyi şekilde değerlendirerek mümkün olan en iyi sonucun alınması biçiminde yer almaktadır. Kavram daha çok işletmenin istediği sonuçlara ulaşma düzeyi ve derecesini ifade etmektedir. Sonuç, fiziksel değerlerle ifade edilen ıktıdan daha farklı bir anlam taşımaktadır. Örneğin; bir işletmenin araştırma ve geliştirme bölümünün geliştirdiği yeni ürün sayısı çıktıdır, ancak bu ürünler içinde talebi ya da pazarı hazır olanların sayısı da sonuçtur. (Akal, 2005: 37)

Etkililiğin teknik ve ekonomik anlamda ölçülmesinde şu göstergeler yaygın olarak kullanılmaktadır:

a) Üretim Etkililiği = Gerçekleşen Üretim / Beklenen Üretim

b) İktisadi Etkililik = Gerçekleşen Kâr / Beklenen Kâr

Örgütsel etkinlik, örgütsel amaçlara ulaşma, onları elde etme derecesidir. İşletme açısından etkinlik; işçilik, hammadde, malzeme ve diğer girdilerin işletme içinden saptanan amaçlar doğrultusunda ne denli etkin ya da yeterli kullanıldığını gösteren bir değerlendirme kriteridir. Fiili (gerçekleşen) performans, önceden saptanan standart (olması gereken) performans ile karşılaştırıldığında gerçekleşen performansın standart performansa ne ölçüde yaklaştığını ya da uzaklaştığını ifade eder.

Teknik Etkinlik (Randıman Oranı), Girdilerden elde edilen yararlı çıktıdır. Teknik etkinlik, çıktı/girdi ilişkisini tanımlaması nedeniyle bir

verimlilik göstergesi özelliği taşımaktadır. (Akal, 2005: 43). Etkinliğin ölçülmesinde ise genellikle şu formüller kullanılmaktadır:

- a) Teknik Etkinlik = Yararlı çıktı / Girdi = Girdiler-Kayıplar /Girdi ≤ 1
b) Ekonomik Etkinlik = Yararlı çıktı / Girdi = Girdi + Kar / Girdi ≥ 1

Performansın bir diğer önemli boyutu ise verimliliktir. Verimlilik, firmanın hedeflerini göz önünde tutarak, belirli girdilerle en yüksek çıktının elde edilmesini ya da sabit değer ve miktardaki çıktının en az girdiyle elde edilmesini ifade etmektedir. Bu tanıma göre, verimlilik iki şekilde sağlanabilir: Birincisi, aynı girdiler kullanılarak çıktı artırılabilir; ikincisi ise, belirli bir orandaki çıktıya, girdilerin azaltılması ile ulaşılabilir (Köseoğlu, 2005: 215).

Verimlilik ölçümleri; tek bir girdi (kısmi verimlilik), birden fazla girdi (çoklu faktör verimliliği) veya bütün girdiler (toplam verimlilik) için yapılabilmektedir. Kısmi verimlilik, üretim faktörlerinin ortalama verimliliklerini gösterir. Toplam faktör verimliliğinin hesaplanmasında ise tüm üretim faktörleri göz önüne alınır. İşletmeler tarafından işgücü verimliliği (çıktı/işgücü) ve makine verimliliği (çıktı/makine) gibi kısmi verimlilik ölçümleri sıklıkla kullanılmaktadır Bununla birlikte, bir işletmenin genel performansını ölçmede kullanılacak ölçüt, tüm girdi ve çıktıları dikkate alan toplam verimlilik değeri olmalıdır (Yavuz İ. 2003: 13).

Performans unsurlarından bir diğeri de kârlılıktır. Firmanın belirli bir dönemde elde ettiği kârın, o dönemde işletmede kullanılan sermaye oranına kârlılık (rantabilite) denir. İşletme içerisinde birçok karar ve politikalarla oluşan net bir sonucu ifade eden kârlılık, işletmenin ne ölçüde etkin yönetildiği konusunda da bilgi edinilmesini sağlamaktadır. Kârlılık da diğer performans unsurları gibi teknik açıdan, satış kârlılığı, özsermaye kârlılığı, brüt satış kârı, net dönem kârı, işletme faaliyet kâr/zararı, vergi öncesi/sonrası kâr vb. alt unsurlara ayrılabilir ve ölçülebilir (Celep H., 2010: 16).

Aşağıda belli başlı bazı kârlılık göstergeleriyle bunların hesaplanmasında kullanılan formüller yer almaktadır.

- a) Öz Kaynak Net Kârlılık Oranı = Dönem Net Kârı / Öz Kaynaklar
b) Öz Kaynak Kârlılık Oranı = Dönem Kârı / Öz Kaynaklar
c) Olağan Kâr Oranı= Olağan Kâr / Net Satışlar
d) Dönem Kârı Oranı = Dönem Net Kârı / Net Satışlar

3. Araştırmanın Amaç ve Yöntemi

Özelleştirme politikalarının amaçlarından birisi de, kamu işletmelerinin özel sektöre devredilmesiyle, makro düzeyde kaynakların daha etkin

kullanılmasının sağlanmasıdır. Özelleştirmeler sonucu kaynakların üretimde makro ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuş olacağı varsayılmaktadır. Özelleştirme sonrası kamu işletmelerinin ekonomik amaçlarla yönetileceği ve bu durumda politikacılar tarafından doğrudan veya dolaylı olarak verilen görevlerin yerine getirilmesinin gerekmeyeceği ileri sürülmektedir. Böylece işletme içi performansın artacağı ve üretimde etkinliğin sağlanmış olacağı düşünölmektedir (Vickers J., Yarrow, G.K.,1998 : 2).

Özelleştirmenin yukarıda bahsi geçen amacından hareketle bu çalışmada, Türkiye’de çimento sektöründe gerçekleştirilen özelleştirmelerin, özelleştirme süreci ve sonrasında işletme performansını etkileyip etkilemediği, performans değişimi meydana geldiyse bu değişimin ne yönde gerçekleştiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Bunun için halka arz veya blok satış yöntemleriyle özelleştirilmiş 23 çimento şirketi seçilmiştir. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’ndan elde edilen veriler doğrultusunda, çalışmada performans göstergesi olarak satış kârlılığı (Dönem Net Kârı / Net Satışlar) göstergesi seçilmiş, analizlerde performans göstergesi olarak bu gösterge kullanılmıştır. Şirketlerin yıllık satış kârlılık oranları, her şirket için yıllık net dönem kârının yıllık satışların parasal değerine oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

Ampirik çalışma birincisi statik, ikincisi dinamik analizin yapıldığı iki aşamayı kapsamıştır. Birinci aşamada özelleştirme öncesi, özelleştirme yılı ve özelleştirme sonrası olmak üzere üç dönemde her bir şirket için kârlılıkların ortalamaları hesaplanarak birbirleriyle karşılaştırılmış, böylece özelleştirmeyle kârlılığın ne ölçüde değiştiği araştırılmıştır.

Ampirik çalışmanın ikinci aşamasında özelleştirmenin satış kârlılığı üzerindeki dinamik etkileri incelenmiştir. Özelleştirmenin işletme performansına etkisi, özellikle büyük ölçekli, karmaşık organizasyon yapısına sahip ve birden çok faaliyet kolunda çalışan işletmelerde bir anda ortaya çıkmamakta, zaman içinde görölebilmektedir. Bu etkinin detaylı olarak ortaya konulabilmesi için olası performans kayıp ve kazanımlarının zaman içindeki değişiminin incelenmesi gerekmektedir (Alexandre H., Charreaux G., 2001: 21). Bu yaklaşım, çalışma için satış kârlılığının özelleştirmeye bağlı değişimini dinamik olarak açıklayan ekonometrik bir modelin kurulmasını gerektirmiştir.

Analizde katsayı tahminleri ve diğer istatistiksel ve ekonometrik testler için SPSS 20 isimli bilgisayar yazılımı kullanılmış, elde edilen sonuçlar tablo halinde düzenlenmiştir.

4. Çalışmada Kullanılan Model

Çalışmada çoklu doğrusal bir regresyon modeli kullanılmış, modelin oluşturulmasında özelleştirmelerin firma performansı üzerindeki dinamik etkilerini açıklayabilen Villalonga tarafından geliştirilmiş ekonometrik bir modelden esinlenilmiştir (Villalonga, B., 2000: 43-74). Villalonga'nın kullandığı model değişkenleriyle (Model 1) birlikte aşağıda açıklanmıştır.

Model 1:

$$Perf_{it} = \beta_0 + \beta_1 T_{it} + \beta_2 P_{it} + \beta_3 TP_{it} + \beta_4 Ölçek_{it} + \beta_5 GSYİH_{it} + u_{it}$$

Modelde; $Perf_{it}$ t yılında i işletmesinin performansını ifade eden bağımlı değişkeni; T_{it} , i firması için t zamanını ifade eden, özelleştirme öncesi ve sonrası iki dönemi ve özelleştirme yılını kapsayan yedi yıl için 1'den 7'ye kadar değer alan bağımsız bir değişkeni; P_{it} , özelleştirme öncesi ilk üç yıl için 0, özelleştirme yılı ve bunu izleyen son üç yıl için 1 değerini alan bir gölge değişkeni; TP_{it} , T ve P değişkenlerinin birlikte etkisini ortaya koyan ve özelleştirme sonrası dönemin etkisini açıklayan bir interaksiyon (etkileşim) terimini, $Ölçek_{it}$, i işletmesinin t yılındaki satışlarının getirisinin bir önceki yıla göre artış oranını ifade eden işletme büyüklüğündeki değişimi; $GSYİH_{it}$ i firması için t yılındaki büyümeyi (GSYİH artışını) ifade etmektedir.

Villalonga'nın modelinde bağımsız değişkenlerden son iki değişkenin (GSYİH artışı ve ölçek) işletme performansına etkisinin bir firmadan diğerine değişmeyeceği varsayılmıştır. Bu iki unsurun firmanın kontrolünde olmadığı ve özelleştirmeyle bu değişkenler arasında doğrudan bir bağ olmadığı düşünülmüştür. Buna karşın modeldeki T , P ve TP bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişken üzerindeki etkilerinin bir firmadan diğerine değişeceği vurgulanmıştır (Villalonga B.,2000: 58).

Her ne kadar yukarıdaki modelin son iki değişkeninin (GSYİH artışı ve ölçek) performansa etkisinin firmadan firmaya değişmediği varsayılmışsa da, bu değişkenlerin verimlilik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu iktisadi teorilerdeki beklentilere de uygun bir etkidir. Villalonga çalışmasında bu değişkenlerin her ikisinin de işletme performansını olumlu etkilediğini saptamıştır. Ayrıca, Dewenter ve Malatesta araştırmalarında GSYİH artışının performans üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermişlerdir (Dewenter K, Maletesta P.H., 1997: 1659-1679).

Villalonga'nın analizine benzer bir dinamik analizin yapıldığı bu çalışmada, performansa etkilerinin bir işletmeden diğerine değişmediği

varsayılan son iki bağımsız değişken (Ölçek ve GSYİH artışı) modelden çıkarılarak çimento şirketlerinde performansı etkileyebileceği düşünölen kapasite kullanım oranı bağımsız değişken olarak modele alınmış, böylece Model 2 elde edilmiştir. Model 2 değişkenleriyle birlikte aşağıda detaylandırılmıştır.

Model 2:

$$Perf_{it} = \beta_0 + \beta_{1i}T_{it} + \beta_{2i}P_{it} + \beta_{3i}TP_{it} + \beta_4KKO_{it} + u_{it}$$

Modelde bağımsız değişkenlerden T değişkeninin katsayısı diğer bağımsız değişkenler sabit tutulduğunda, incelenen dönemin tamamında i işletmesinin performansının zaman içerisinde ne ölçüde değiştiğini göstermektedir. T değişkenine ait katsayının pozitif yönlü olması, incelenen dönem boyunca i işletmesinin performansının arttığına işaret etmekte, katsayıdaki negatif değer ise, aynı dönemde performansın düştüğünü göstermektedir.

P bağımsız değişkenine ait katsayı, özelleştirme sonrası performansın özelleştirme öncesine göre ne ölçüde değiştiğine (eşik etkisine) ilişkin statik bir bilgi vermektedir. P değişkeni özelleştirme öncesi yıllarda 0, özelleştirme sonrası dönemde 1 değerini alan bir gölge değişkendir. Değişkenin katsayısının pozitif işaretli olması özelleştirmeyle birlikte bir performans artışına, negatif işaretli olması ise özelleştirmeyle birlikte bir performans azalışına işaret etmektedir.

Özelleştirme sonrası dönemde performans üzerindeki dinamik etkinin değerini TP bağımsız değişkenine ait katsayı ölçmektedir. Burada TP bağımsız değişkeni T değişkeninin bir fonksiyonudur. T'ye ait katsayının negatif değerli olması yıllara göre i işletmesinin performansının azalma eğilimi gösterdiğini, buna bağlı olarak TP'nin katsayısının negatif bir değere sahip olması ise özelleştirme sonrasında bu etkinin azaldığını göstermektedir. Aynı şekilde, T'ye ait pozitif değerli bir katsayı, incelenen dönem boyunca bir performans artışına işaret etmekte, TP'ye ait pozitif bir katsayı ise özelleştirme sonrasında işletme performansının arttığını göstermektedir.

Modelin son bağımsız değişkeni kapasite kullanım oranıdır (KKO). Kapasite kullanım oranının yıllara göre artış göstermesinin işletme performansını da arttıracadı düşünölmektedir. KKO'nun katsayısının pozitif işaretli olması, incelenen dönem boyunca bu değişkenin, i işletmesinin performansını arttırdığını göstermektedir. Aynı şekilde, KKO'na ait negatif

değerli bir katsayı, KKO'nın incelenen dönemde işletme performansı üzerinde, performansı azaltmaya yönelik bir etki yaptığına işaret etmektedir.

5. Statik Analizin Sonuçları

Tablo 1 ve Tablo 2'de statik analizden elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Tablo 1'de araştırma kapsamına alınan tüm Őirketlerinin  dönem halinde satış kârlılıklarının ortalaması verilmiştir. Tablodan, Şirketlerin zelleştirme sonrası kârlılıklarının genel ortalamasının zelleştirme yılı ve zelleştirme öncesi döneme göre belirgin olarak arttığı anlaşılmaktadır. Nitekim satış kârlılıklarının genel ortalaması zelleştirme öncesinde % 12,5 iken, zelleştirme yılında % 15'e, zelleştirme sonrası dönemde ise % 33,5'e yükselmiştir.

Tablo 1: Türkiye'de özelleştirilen 23 imento Şirketinin Dönemlere Göre Satış Kârlılıklarının Genel Ortalaması

Performans Göstergesi	zelleştirme ncesi Dönemin Ortalaması (%)	zelleştirme Yılının Ortalaması (%)	zelleştirme Sonrası Dönemin Ortalaması (%)
Net Kâr/ Satışlar	12,5	15	33,5

(Ortalamalar, zelleştirme İdaresi Başkanlığı'ndan elde edilen verilerle hesaplanmıştır.)

Tablo 1 Şirketlerin zelleştirmeyele değişen krlılıklarını içeren genel bilgiler sunmaktadır. Kârlılık değişiminin Őirketlere göre ayrıntılı dağılımı ise Tablo 2'de detaylandırılmıştır.

Tablo 2: Özelleştirme ncesi ve Sonrası Satış Krlılığının 23 imento Őirketine Göre Dağılımı

Özelleştirilen Şirket	zelleşt. ncesi Dönem	zelleşt. Yılı	zelleşt. Sonrası Dönem	zelleşt. ncesi Dönemde Ort. Satış Kârlılığı (%)	zelleşt. Yılında Ort. Satış Kârlılığı (%)	zelleşt. Sonrası Dönemde Ort. Satış Kârlılığı (%)
Adıyaman imento S.an. Tic. A.Ő	1990-1994	1995	1996-2005	22,5	38	14,7
Afyon imento San.Tic .A.Ő	1984-1988	1989	1990-2006	17,2	6	10
Ankara imento San. Tic. A.Ő	1984-1988	1989	1990-2006	4,4	16,4	38,9
Aşkale imento San Tic . A.Ő	1988-1992	1993	1994-2005	16,4	29,8	23,5
Balıkesir imento San Tic. A.Ő	1984-1988	1989	1990-2006	13,9	10,6	29,9
Bartın imento San Tic . A.Ő	1988-1992	1993	1994-2004	4,7	1,5	62,9

Çorum Çimento San. Tic. A.Ş	1987-1991	1992	1993-2006	9,4	7	23
Denizli Çimento San. Tic. A.Ş	1988-1991	1992	1993-2006	5,6	5,7	28
Elazığ Çimento San Tic. A.Ş	1991-1995	1996	1997-2005	9,9	1,3	12,9
Ergani Çimento San Tic. A.Ş	1992-1996	1997	1998-2004	7	32,2	8
Gaziantep Çimento San. Tic. A.Ş	1987-1991	1992	1993-2004	5,2	31,6	43,1
Ladik Çimento. San. Tic. A.Ş	1988-1992	1993	1994-2004	13,1	11	67,2
Lalapaşa Çimento San. Tic. A.Ş	1991-1995	1996	1997-2004	41,8	23	11,6
Niğde Çimento San. Tic. A.Ş	1987-1991	1992	1993-2002	3,2	21,6	29,2
Sivas Çimento San. Tic. A.Ş	1987-1991	1992	1993-2006	12,9	34	24,3
Söke Çimento San. Tic. A.Ş	1984-1988	1989	1990-2006	9,1	7,2	14,3
Şanlıurfa Çimento San. Tic. A.Ş	1988-1992	1993	1994-2004	19,8	7,2	89,5
Trabzon Çimento San. Tic. A.Ş	1987-1991	1992	1993-2004	4,9	1,7	74,3
Trakya Çimento San. Tic. A.Ş	1984-1988	1989	1991-2006	12,9	8,5	15,9
Van Çimento San. Tic. A.Ş	1991-1995	1996	1997-2004	18,4	0,1	7,6
Kars Çimento San. Tic. A.Ş	1991-1995	1996	1994-2005	11,4	12,1	10,2
Siirt-Kurtalan Çimento San. Tic. A.Ş	1993-1997	1998	1999-2004	14,6	39,6	26,5
İskenderun Çimento San. Tic. A.Ş	1987-1991	1992	1993-2002	2,5	0,5	19,4

(Tabloda yer alan ortalamalar Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'ndan temin edilen verilerden hareketle hesaplanmıştır.)

Tablo 2'de 18 şirkette özelleştirme sonrası dönemde kârlılığın arttığı görölmektedir. Buna göre, 23 şirketin 2/3'ünden fazlası özelleştirme sonrası süreçte kârlılığını arttırmıştır. Bu sonuç, özelleştirmeyle birlikte kârlılığın artacağına ilişkin teorik beklentiyi doğrular niteliktedir.

Tablo 2'ye göre ayrıca, özelleştirme yılında sadece 9 şirketin kârlılığı artmıştır. Özelleştirme yılındaki kârlılık oranı, şirketlerin özelleştirmeye hazırlık süreci ve bu süreçte yapılanların yeterliliği, özelleştirme yılındaki ekonomik konjoktür vb. unsurların etkisinde kalabilmektedir. Kârlılık oranındaki değişim özelleştirme yılında birden ortaya çıkmamakta özelleştirme sonrası bir süreç içerisinde belirginleşmektedir. Bu nedenlerle, özelleştirme yılını temel alarak

performansın artıp artmadığına ilişkin bir değerlendirme eksik ve yanıltıcı olabilmektedir.

6. Dinamik Analizin Sonuçları

Satış kârlılığındaki dönemsel ortalamaların karşılaştırılmasını dikkate alan statik analiz, özelleştirmenin işletme performansına etkisiyle ilgili genel bilgiler vermekle birlikte zamanla ortaya çıkan dinamik etkiyi açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dinamik etkinin anlaşılması için daha önce değişkenleriyle birlikte açıklanan regresyon modeliyle yapılan analizde ayrıntılı sonuçlara ulaşılmış, bu sonuçlar Tablo 3'te detaylandırılmıştır.

Tablo 3: 23 Çimento Şirketinin Özelleştirilmeleriyle Değişen Kârlılıklarının Dinamik Analizi

Şirket Adı	Dönem	Sabit	T	P	TP	KKO	F	R ²	DW
Adıyaman Çimento San. Tic. A.Ş.	1990-2002	0,397 (0,064) 0,000***	0,083 (0,008) 0,000***	0,728 (0,016) 0,000***	-0,122 (0,013) 0,000***	-0,685 (0,004) 0,000***	48 530 0,000***	0,960	2,320
Afyon Çimento San. Tic. A.Ş.	1984-2006	0,009 (0,25) 0,944	-0,046 (0,016) 0,010**	-0,370 (0,076) 0,000***	0,054 (0,015) 0,003***	0,371 (0,171) 0,003***	6,466 0,002***	0,590	1,402
Ankara Çimento S.T. A.Ş.	1984-2006	0,630 (0,550) 0,267	0,077 (0,081) 0,358	0,198 (0,414) 0,638	-0,063 (0,084) 0,466	-1,115 (0,851) 0,206	1,265 0,320	0,219	1,243
Aşkale Çimento San. Tic. A.Ş.	1988-2005	-0,537 (0,203) 0,021**	0,074 (0,034) 0,049**	-0,207 (0,179) 0,268	-0,084 (0,035) 0,032**	0,683 (0,276) 0,029**	4,368 0,021**	0,593	3,104
Balıkesir Çimento San. Tic. A.Ş.	1984-2003	0,772 (0,399) 0,074**	0,025 (0,040) 0,538	-0,365 (0,140) 0,021**	0,039 (0,043) 0,367	-0,667 (0,392) 0,111	11,208 0,000***	0,762	2,220
Bartın Çimento San. Tic. A.Ş.	1988-2004	1,375 (0,295) 0,001***	0,010 (0,042) 0,817	1,603 (0,262) 0,000***	-0,115 (0,041) 0,018**	-1,594 (0,271) 0,000***	20,058 0,000***	0,879	2,347
Çorum Çimento San. Tic. A.Ş.	1987-2006	-0,568 (0,308) 0,085**	-0,042 (0,033) 0,223	-0,413 (0,158) 0,059**	0,088 (0,038) 0,036**	0,962 (0,368) 0,020**	3,827 0,025**	0,505	1,853
Denizli Çimento San. Tic. A.Ş.	1988-2003	0,642 (0,297) 0,053**	0,043 (0,043) 0,333	0,936 (0,367) 0,027**	-0,102 (0,054) 0,083**	-0,849 (0,325) 0,024**	2,630 0,092**	0,489	1,924
Elazığ Çimento San. Tic. A.Ş.	1991-2005	-0,174 (0,138) 0,235	-0,034 (0,015) 0,053**	-0,201 (0,194) 0,326	0,048 (0,020) 0,035**	0,534 (0,212) 0,030**	2,739 0,089**	0,523	1,556
Ergani Çimento San. Tic. A.Ş.	1993-2002	0,306 (0,103) 0,032**	0,035 (0,015) 0,065**	0,141 (0,151) 0,933	-0,054 (0,021) 0,055**	-0,812 (0,174) 0,006***	8,301 0,020**	0,869	2,350
Gaziantep Çimento	1987-2004	2,183 (0,841)	-0,112 (0,167)	0,951 (0,810)	0,035 (0,169)	-2,272 (0,703)	3,381 0,042**	0,510	2,914

San. Tic. A.ř		0,022**	,0513	0,261	0,839	0,007***			
İskenderun Çimento San. Tic. A.ř	1987-2002	-0,302 (0,138) 0,051**	0,041 (0,015) 0,018**	0,298 (0,108) 0,019**	-0,036 (0,016) 0,036**	0,286 (0,134) 0,057**	11,179 0,001***	0,803	1,729
Kars Çimento San. Tic. A.ř	1991-2005	0,179 (0,160) 0,289	-0,071 (0,028) 0,031**	-0,377 (0,119) 0,014**	-0,086 (0,030) 0,016**	0,182 (0,194) 0,370	2,747 0,089**	0,524	2,555
Siirt- Kurtalan Çimento San. Tic. A.ř	1993- 2004	-0,244 (0,233) 0,330	- 0,063 (0,036) 0,117	0,273 (0,138) 0,088**	0,057 (0,042) 0,215	0,383 (0,325) 0,276	2,206 0,170	0,558	2,190
Ladik Çimento. San. Tic. A.ř	1988-2004	2,509 (0976) 0,025**	0,563 (0,256) 0,048**	2,762 (1,287) 0,053**	-0,669 (0,301) 0,038**	-5,945 (1,673) 0,004***	4,156 0,024**	0,581	2,156
Lalapaşa Çimento San. Tic. A.ř	1992-2004	0,928 (0,170) 0,001***	-0,093 (0,034) 0,026**	-0,695 (0,311) 0,056**	0,100 (0,042) 0,046**	-0,404 (0,236) 0,125	5,748 0,018**	0,742	2,629
Niğde Çimento San. Tic. A.ř	1989-2002	0,240 (0,267) 0,391	0,066 (0,027) 0,040**	0,260 (0,133) 0,083**	-0,063 (0,033) 0,013**	-0,421 (0,405) 0,326	5,970 0,013**	0,726	2,250
Sivas Çimento San. Tic. A.ř	1988-2003	0,245 (0,118) 0,062**	0,084 (0,023) 0,004***	0,310 (0,121) 0,026**	-0,103 (0,027) 0,003***	-0,372 (0,125) 0,012**	5,121 0,014**	0,651	1,789
Söke Çimento San. Tic. A.ř	1984- 2004	0,111 (0,070) 0,134	0,006 (0,008) 0,478	-0,014 (0,071) 0,842	-0,002 (0,007) 0,818	-0,040 (0,058) 0,501	0,913 0,480	0,186	2,152
şanhurfa Çimento San. Tic. A.ř	1989-2004	0,495 (0,149) 0,008***	-0,015 (0,012) 0,244	1,063 (0,158) 0,000***	- 0,061 (0,018) 0,006***	-0,501 (0,212) 0,040**	17,511 0,000***	0,875	2,438
Trabzon Çimento San. Tic. A.ř	1987-2004	0,913 (0,193) 0,000***	0,010 (0,020) 0,481	0,889 (0,201) 0,001***	-0,059 (0,026) 0,045**	-0,961 (0,197) 0,000***	16,933 0,000***	0,849	2,484
Trakya Çimento San. Tic. A.ř	1984- 2006	0,233 (0,148) 0,133	0,008 (0,013) 0,531	-0,056 (0,098) 0,571	-0,001 (0,013) 0,894	-0,096 (0,169) 0,574	0,875 0,498	0,163	2,478
Van Çimento San. Tic. A.ř	1991-2004	0,615 (0,113) 0,000***	-0,072 (0,020) 0,005***	-0,467 (0,157) 0,016**	0,083 (0,023) 0,006***	- 0,249 (0,101) 0,036**	5,823 0,014**	0,721	1,829

(Tabloda katsayı değerleri satırların üstünde, standart sapma ve olasılık değerleri altında gösterilmiştir. ** ile işaretlenen p değerleri % 5, *** işaretine sahip p değerleri ise % 1 anlamlılık düzeyine göre anlamlıdır.).

Dinamik analiz için kullanılan modelde T değişkeninin pozitif işaretli olması, işletmelerin incelendikleri dönemde diğer bağımsız değişkenler sabit tutulduğunda, ortalama olarak işletme kârlılığının arttığını göstermektedir. İşletmelerde kârlılığın zamanla artması arzulan bir durumdur. Tablo 3'e göre incelenen örneklerden 14'ünde T değişkeninin katsayısının işareti pozitif bulunmuş, bunlardan 7'si istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. 9 şirket için

T'nin katsayısı negatif işaretli olup bunlardan 5'i istatistiksel olarak anlamlıdır. İncelenen şirketlerin yaklaşık % 50'sinde zaman içerisindeki ortalama kârlılık değişimi anlamlı olarak açıklanmıştır. Buna göre, 7 şirkette zamanla ortalama olarak kârlılık artmış, 5'inde azalmıştır. Modelde T katsayısı performansın zamanla değişimini ortalama olarak ölçmekte, özelleştirmeyle ilgili etkiler daha çok P ve TP katsayılarının büyüklük ve yönleriyle anlaşılabilmektedir.

Özelleştirme öncesinde 0, zelleştirme sonrasında 1 değerini alan P gölge değişkeni özelleştirmeyle birlikte ortaya çıkan eşik etkisiyle ilgili statik bilgi vermektedir. Eşik etkisi, mülkiyet biçimi değişimindeki anlık etkiyi ifade etmekte olup, özelleştirmenin gerçekleştiği dönemde oluşan etkidir. Değişkenin katsayısının pozitif çıkması, özelleştirmeyle birlikte kârlılık artışının sağlandığına, negatif çıkması, kârlılığın azaldığına işaret etmektedir. Analizde P değişkenin katsayısı seçilen 23 örnekten 13'nde pozitif, 10'unda pozitif ve anlamlı, 10'unda negatif, 6'sında negatif ve anlamlı çıkmıştır. Pozitif ve anlamlı P katsayısına sahip 10 şirketin özelleştirmeyle birlikte kârlılığı artmıştır. Değişkenin katsayısının negatif ve anlamlı çıktığı 6 şirkette ise özelleştirmeyle birlikte kârlılık azalmıştır.

Özelleştirme sonrasındaki performans artış veya azalışının hızını modelde TP etkileşim değişkeni belirlemektedir. Tablo 3'e göre, 8 şirket için TP katsayısı pozitif, 5 şirket için pozitif ve anlamlı, 12 şirket için negatif ve anlamlı çıkmıştır. Buna göre, pozitif işaretli TP katsayına sahip şirketlerde zelleştirme sonrası dönemde performans hızı artmış, negatif değerli katsayıya sahip şirketlerde azalmıştır. TP katsayısının negatif ve anlamlı çıktığı 4 imento şirketinde (Adıyaman imento San. Tic. A.ř., Kars San. Tic. A.ř., Lalapaşa San. Tic. A.ř. ve Van San. Tic. A.ř.) statik analizden de anlaşılacağı üzere, zelleştirme sonrası dönemde ortalama kârlılık düşmüştür. Geriye kalan 8 şirkette, zelleştirme sonrasında kârlılık artmış, ancak zaman içerisinde azalma eğilimi göstermiştir.

Özelleştirme sonrasında performansın giderek azalması arzu edilmeyen bir durum olup, bu duruma şirketin özel sektöre devrinden sonra ortaya çıkması muhtemel yönetim ve organizasyon problemleri, girdi-çıktı fiyatlarındaki veya arz-talep miktarlarındaki dalgalanmalar vb. olumsuz ekonomik gelişmeler yol açmış olabilir.

Dinamik analizde imento şirketlerinin kârlılıklarının yıllara göre kapasite kullanım oranındaki değişimlerden etkilenip etkilenmediği de araştırılmıştır. Analiz sonucunda, KKO değişkeninin katsayısı 7 şirket için

pozitif, 5 şirket için pozitif ve anlamlı, 10 şirket için ise negatif işaretli ve anlamlı çıkmıştır. Buna göre, sadece 5 ĉimento şirketinde kârlılık, kapasite kullanım oranındaki değişimden olumlu, 10 şirkette ise olumsuz etkilenmiştir. İncelendikleri dönemde yıllara göre kapasite kullanım oranının düşmesiyle şirketlerin kârlılıklarının da düşmesi beklenir. Analizde 10 ĉimento şirketi için elde edilen sonuç, bu beklentiyi doğrulamıştır.

Bu alışmada Türkiye'den seçilen şirketlerin analizleriyle ortaya çıkan tahminlerin geçerliliğine ilişkin gerekli testler de yapılmış olup, 18 şirkette F testine ait olasılık değerlerinin anlamlı çıktığı grlmştir. R^2 değerlerinin hemen hepsi kabul edilebilir sınırların üstünde çıkmış, özelleştirmeyle ortaya çıkan performans değişimi büyük ölçüde açıklanmıştır. Yapılan otokorelasyon ve çoklu doğrusal bağlantı testleri sonucunda, tahminlerin hemen hepsinde otokorelasyonun olmadığı görülmüş, katsayıların işaretlerini etkileyebilecek büyüklükte çoklu doğrusallığa rastlanmamıştır.

7. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Özelleştirme işletme performansında artış meydana getirecek önemli faktörlerden biridir. Bununla birlikte bu tür bir etkinin birdenbire ve otomatik olarak geerleşmesinin beklenmesi pek doğru değildir. Esasen, beklenen etki, özelleşen işletmeye ilişkin iki temel duruma bağlıdır. Bunlardan birincisi, zelleştirme öncesi dönem ve özelleştirmeye hazırlık sürecinde işletmenin içinde bulunduğu şartların oluşturduğu, ikincisi ise yeni yönetim stratejilerinin performans üzerinde etkisini göstereceği zelleştirme yılı ve sonrası dönemde işletmenin içinde bulunacağı konjonktrdr.

Aritmetik ortalamaların kullanıldığı statik analiz zelleştirme sonrasında kârlılık artışının sağlanacağına ilişkin görüşleri büyük ölçüde desteklemiştir. Nitekim Tablo 1, zelleştirme öncesinde %12,5 olan genel kârlılık ortalamasının zelleştirme sonrasında % 33'5'e yükseldiğini, Tablo 2 ise 23 şirketin 18'inde zelleştirme sonrasında zelleştirme öncesi döneme göre ortalama kârlılığın arttığını göstermiştir.

Dinamik analizin ortaya çıkardığı sonuçlara göre, zelleştirme sonrasındaki kârlılık değişimini ölçen TP değişkeni toplam 17 (12'si negatif, 5'i pozitif işaretli) P değişkeni ise 16 şirkette (10'u pozitif, 6'sı negatif değerli) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Negatif değerli TP katsayısına sahip 12 şirketin 10'unda özelleştirmeyle birlikte (P değişenine ait eşik etkisi) kârlılık artmış, ancak daha sonra dönem içerisinde istikrarını koruyamayarak azalma eğilimi göstermiştir. Ancak, karlılık oranlarındaki bu yavaşlama karlılığın

özelleştirme öncesindeki değerlerin altına gerilediği anlamına gelmemektedir. Nitekim, 9 şirkette kârlılık (Adıyaman Çimento Sanayi Tic. A.Ş. hariç) özelleştirme öncesi döneme ait ortalama değerlerin altına düşmemiş, bir hayli üstünde kalmıştır.

Bu çalışmada özelleştirmenin performans üzerine etkilerine odaklanılmış ve kısmen de olsa çimento sektöründe özelleştirmeyle birlikte kârlılığın arttığı tespiti yapılabilmifitir. Bununla birlikte özelleştirmelerin işletmelerin yönetim ve organizasyon yapısını etkileme biçimi ve buna bağlı performans değişimini açıklayan farklı değişken ve modellerle yapılacak daha kapsamlı analizler daha tatminkâr sonuçların elde edilmesini sağlayabilecektir.

Burada işletmelerde kârlılığı etkileyen tek faktörün özelleştirme olmadığı da göz ardı edilmemelidir. Nitekim, özelleştirmenin yapıldığı yıl ve sonrasındaki genel ekonomik konjonktür, ülkenin içinde bulunduğu makro ekonomik koşullar, ekonomik krizler, işletmelerin özelleştirilmeye yeterli şekilde hazırlanıp hazırlanmadıkları, yönetim ve organizasyonun yapısı vb. birçoğ faktör işletme kârlılığını etkileyebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Afeikhena, J. (2008), “Privatization and Enterprise Performance in Nigeria: Case Study of Some Privatized Enterprises”, Nairobi: African Economic Research Consortium Research Paper 175 <http://www.aercafrica.org/documents/RP175.pdf> (15-09-2011)
- Akal, Z. (2005), İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi: Çok Yönlü Performans Göstergeleri, M.P.M Yayını, No:473, Ankara.
- Alexandre, H., Charreaux, G. (2001), “Les Privatisations Françaises Ont-elles été Efficaces?”, F.A. Grassini (coord.), Guido Carli e le Privatizzazioni Dieci Anni Dopo, Associazione Guido Carli et Luiss Edizioni
- Arın, K.P., Ökten, Ç. (2003), “How does privatization affect efficiency, productivity and technology choice? Evidence from Turkey”, Massey University, Department of Commerce Working Paper Series 03.14
- Bozec, R. (2004), “L’analyse Comparative de La Performance entre Les Entreprises Publiques et Les Entreprises Privées : Le Problème de Mesure et Son Impact sur Les Résultats” Revue d’Analyse Economique, Vol:80, No:4, <http://www.erudit.org/revue/ae/2004/v80/n4/012130ar.pdf> (11-09-2011)

- Bozec, R., Dia, M., Breton, G. (2006), “ Ownership–Efficiency Relationship and the Measurement Selection Bias” Accounting and Finance, 46(5)
- Boubakri, N., Cosset, J. C. (1998), “The Financial and Operating Performance of New Privatized Firms: Evidence from Developing Countries”, The Journal of Finance, Volume: LIII, No: 3, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/0022-1082.00044/pdf> (07-09-2007)
- Celep, H. (2010), Kamu Sektöründe Performans Yönetimi ve Ölçümü Mesleki Yeterlilik Tezi), T.C Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme aşkanlığı
- Çolak, M., Kara, O. (2012), “Özelleştirmenin Etkinlik ve Çalışma Değerleri Üzerindeki Etkisi: Çimento Endüstrisi Örneği” Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt:3, No:1, Ocak 2012: 86-104
- David, J., Almos, T. (2004), “Does Privatization Raise Productivity? Evidence from Comprehensive Panel Data on Manufacturing Firms in Hungary, Romania, Russia, and Ukraine”, IMF Research Paper, December 2004
- Dewenter K., Maletesta P.H. (1997), “Public Offering of State-Owned And Privately-Owned Enterprises: An International Comparison”, Journal of Finance, Volume: 52, No: 4 <http://www.afajof.org/pdfs/supplements/ap5080.pdf> (10-09-2011)
- Estrin S., H. Jan, K. Evzen, S. Jan (2009). "The Effects of Privatization and Ownership in Transition Economies." Journal of Economic Literature, 47(3): 699–72 <http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/4811.pdf?expires=1363097363&id=id&accname=guest&checksum=FCD9204FDC9F0DE547E6DFDA21E800AA> (6-6-2012)
- Falay, N. (2000), Yerel Yönetimlerde Performans Ölçümü: Bir Ön Çalışma, 15. Maliye Sempozyumu 15–17 Mayıs 2000, Antalya.
- García L. C., Ansón S. G. (2007) “Governance and Performance of Spanish Privatized Firms ” Corporate Governance: an International Review, Vol: 15, No: 4, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8683.2007.00584.x/pdf> (12-09-2011)
- Köseoğlu, Ö. (2005), “Belediyelerde Performans Yönetimi”, Türk İdare Dergisi, Haziran 2005 : 447

- Megginson. W. L., D'souza Juliet (1999), "The Financial and Operating Performance of Privatized Firms during the 1990s" The Journal of Finance, Vol. No. 4, <http://www.oecd.org/dataoecd/48/41/1929641.pdf> (22-09-2011)
- Megginson William L., Nash Robert C., Randenborgh Matthias Van (1994), "The Financial and Operating Performance of Newly Privatized Firms : An International Empirical Analysis", The Journal of Finance, Vol. :5, No:1, Vol.: 49, No : 2, 1994 : 403-452
- Saygılı, Ş., Taymaz E. (1996), "Türkiye Çimento Sanayinde Özelleştirme ve Teknik Etkinlik", ODTÜ Gelişim Dergisi, Ankara
- Suiçmez, Halit., Yıldırım, Ş. (1993), Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları, Ankara: MPM Yayını
- The Oxford Dictionary, 1978
- Vickers John, K. Yarrow George (1988), Privatization: An Economic Analysis, Cambridge M.A: Massachusetts Institute of Technology (MIT) Press
- Villalonga, B. (2000), "Privatization and Efficiency : Differentiating Ownership Effects from Political, Organizational, and Dynamic Effects", Journal of Economic Behavior & Organization, Vol: 42: 43-74
- Wolf Christian, Pollitt Michael G. (2008), "Privatising National Oil Companies: Assessing the İmpact on Firm Performance" Cambridge Working Papers in Economics, Number: 0811
- Yaya Hachimi Sanni (2005), "Des limites de l'État aux Vertus du Marché: Effets de la Privatisation Sur la Performance des Entreprises Publiques - Une Etude de Cas Multiples au Bénin", Perspectif Afrique, V: 1, No: 1 http://www.perspaf.org/fileadmin/Articles/Volume1/Numero1/PA_Vol1_Mai-05_pp.59-89.pdf (11-04-2007)
- Yavuz, İ. (2003), Verimlilik ve Etkinlik Ölçümüne Yeni Yaklaşımlar ve İllere Göre İmalat Sanayinde Etkinlik Karşılaştırmaları, No: 667, Ankara : MPM Yayını.
- Yükçü, S., Gülşah Atağan (2009), "Etkinlik, Etkililik Ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Cilt: 23, Sayı: 4 <http://www.bilancio.org/karlilik-oranlari.bx> 6 Aralık 2012